

14 Clár díothaithe eitinne bólachta

- 14.1

Is galar an-tógálach, ainsealach eallaigh é eitinn bhólachta arb é baictéar ar a dtugtar mycobacterium bovis is cúis leis. De ghnáth, scaiptear ionfhabhtú trí ghluaiseacht eallaigh agus trí theagmháil dhíreach nó indíreach idir eallaí ionfhabhtaithe. Is foinse shuntasach tarchuir é fiadhúlra ionfhabhtaithe freisin. D'fhéadfadh rioscaí a bheith ag baint leis an eitinn bhólachta do dhaoine agus bíonn tionchar aici ar rochtain ar mhargaí onnmhairithe mairteola agus déiríochta.
- 14.2

Tá an Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara (an Roinn) freagrach as clár díothaithe eitinne bó-ainmhithe na hÉireann (an clár).¹
- 14.3

I mí na Bealtaine 2018, ghlac an Rialtas beartas go foirmiúil arb é is aidhm dó deireadh a chur le heitinn bhólachta faoi 2030. Bhí ráta minicíochta tréad den eitinn bhólachta in 2024 díreach os cionn 6%.² Is é sin an ráta minicíochta is airde le 21 bhliain. Lean an ráta minicíochta de bheith ag méadú in 2025 agus meastar go sroichfidh sé thart ar 6.5% faoi dheireadh 2025. Tá riosca tromchúiseach ag baint leis an treocht sin do sprioc na hÉireann deireadh a chur le heitinn bhólachta faoi 2030.
- 14.4

Cuireann an méadú ar mhinicíocht eitinne ualach suntasach airgeadais ar an Státchiste freisin. Sa tréimhse deich mbliana go dtí deireadh 2024, chosain an eitinn bhólachta beagnach €500 milliún ar an Roinn. B'ionann an costas don Roinn in 2024 agus beagán os cionn €100 milliún, méadú 35% ar 2023.³
- 14.5

Tá fiontair feirmeoireachta atá an-eolach agus a bhfuil acmhainní maithe acu i mbaol ó ionfhabhtú eitinne bólachta agus ó na srianta agus na tionchair eacnamaíocha a eascraíonn as sin. Is é Ionad Taighde agus Nuálaíochta Ainmhithe agus Féarthailte Teagasc ag an gCloch Liath, contae Chorcaí, an t-ionad taighde ar tháirgeadh bainne in Éirinn.⁴ Cuireadh feirm Pháirc na Cloiche Léithe faoi shrianta gluaiseachta tréada eitinne roinnt uaireanta, an uair is déanaí i mí Iúil 2025, agus tá prótacail bhithshlándála mhéadaithe i bhfeidhm.

1 Faoi dhlí an AE maidir le sláinte ainmhithe, tá sé d'obligáid ar Éirinn clár díothaithe a bheith aici. Is gá freisin trádáil idirnáisiúnta a éascú.

2 Ríomhtar an 'ráta minicíochta tréada' mar líon na srianta tréada nua de bharr eitinn bhólachta roinnte ar líon iomlán na dtréad a tástáladh thar thréimhse shonraithe ama.

3 Cistiú Státchiste de réir an chuntais leithreasa. Eisiatar costais phárolla fhoireann na Roinne.

4 Is comhlacht Stáit é Teagasc a fheidhmíonn faoi choimirce na Roinne. Déanann sé taighde agus cuireann sé seirbhísí comhairleacha ar fáil d'fheirmeoirí na hÉireann.

Fócas an scrúdaithe

- 14.6

Rinneadh an scrúdú seo chun athbhreithniú a dhéanamh
 - ar na tosca a chuir leis an méadú a tháinig le déanaí ar mhinicíocht eitinn bhólachta in Éirinn;
 - má tá an clár ag oibriú mar a bhí beartaithe agus an bhfuil sé éifeachtúil maidir leis an úsáid a bhaineann sé as acmhainní; agus
 - conas a dhéanann an Roinn meastóireacht ar éifeachtacht an chláir maidir lena chuspóirí a bhaint amach.
- 14.7

Chuir an fhoireann scrúdúcháin agallamh ar bhaill foirne ón Roinn, rinne siad athbhreithniú ar réimse doiciméad, d'fhreastail siad ar thástáil eitinne bó-ainmhithe ar an bhfeirm agus rinne siad athbhreithniú ar shampla d'éilimh chúitimh ó úinéirí tréada. Cé go ndearna an fhoireann scrúdúcháin athbhreithniú ar chaiteachas na Roinne ar an gclár, ní raibh caiteachas gaolmhar ag úinéirí tréada laistigh de raon feidhme an scrúdaithe seo.

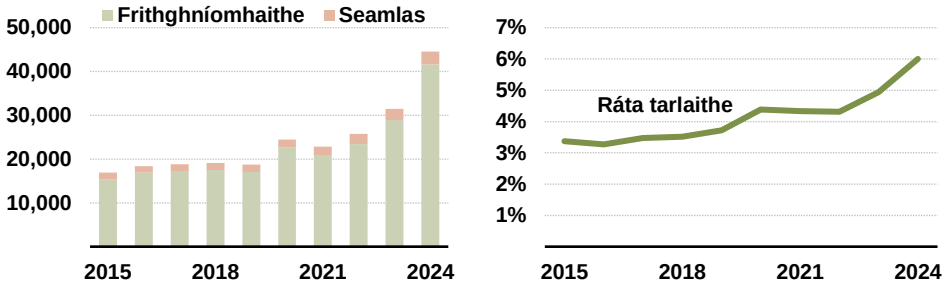
Cúlra maidir le heitinn bhólachta a dhíothú

14.8 Seoladh an clár díothaithe eitinne den chéad uair in Éirinn i 1954. Roimhe seo, bhí eitinn bhólachta eindreimeach, le ráta minicíochta tréad measta de thart ar 80%.¹ Faoi 1965, bhí dul chun cinn tapa déanta agus laghdaíodh an ráta minicíochta tréada go dtí thart ar 2%. Mar sin féin, tá moill tagtha ar an dul chun cinn maidir le díothú ó shin i leith agus tá an galar fós ina chúinse leanúnach in Éirinn.

Treochtaí in eitinn bhólachta

14.9 I gcomparáid le 2015, tháinig méadú faoi dhó ar líon na n-ainmhithe a sainaitníodh trí thástáil eitinne mar ‘frithghníomhaithe’ in 2024.² Tháinig méadú 44% ar frithghníomhaithe tástála in 2024 amháin (Féach Fíor 14.1).

Fíor 14.1 Cásanna eitinne a braitheadh agus ráta tarlaithe tréada, 2015 – 2024^a

Foinse: An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara

Nóta: a Cuimsíonn líon iomlán na gcásanna eitinne líon na frithghníomhaí (tá an t-ainmhí beo nuair a bhraitear eitinn) agus líon na gcásanna de mhonarchana maraithe (tá an t-ainmhí marbh nuair a bhraitear eitinn).

Méaduithe le déanaí ar leibhéil galair

14.10 Thug an Roinn dá haire gur tháinig méadú suntasach ar earnáil déiríochta na hÉireann mar thoradh ar dheireadh a chur le cuótaí bainne in 2015. Tá baol níos airde ag baint le tréada déiríochta do eitinn bhólachta mar gheall ar amanna cónaithe níos faide, gluaiseachtaí méadaithe, dlús stoic níos airde agus méideanna tréada níos mó. Le haghaidh 2023, cé gur tréada déiríochta iad 12% de na tréada uile, bhí 35% de na heallaí uile i dtréada déiríochta.³ Dúirt an Roinn freisin gur chuir an fás ar dhianchleachtais feirmeoireachta, mar aon le méadú suntasach ar líon na n-eallaí a bhí páirteach i ngach ráig le blianta beaga anuas, leis an méadú.

14.11 Mhínigh an Roinn freisin go bhfuil fianaise ann go bhfuil eitinn scaipthe laistigh de thréada agus eatarthu. Is é an scaipeadh idir eallaigh an phríomhghné den mhéadú le déanaí, i ndáil le clistí móra. Mar sin féin, ba chóir a thabhairt faoi deara go bhféadfadh an eitinn a bheith tugtha isteach ó fhoinsí eile.

14.12 Chomh maith le méid agus dlús tréada, bíonn tionchar ag tosca amhail cleachtais bainistithe eallaigh agus bithshlándáil, idirghníomhaíochtaí eallaigh leis an bhfiadhúlra, stair eitinne i dtréad, tástáil agus faireachas, agus gluaiseacht eallaigh ar leibhéil eallaigh. Tá ainmhithe níos sine, iad siúd a bhfuil tástáil neamhchonclúideach orthu, agus iad siúd a bhí i gcliseadh roimhe seo i mbaol níos airde ionfhabhtaithe.⁴

1 Tagraíonn an ráta minicíochta réamh-1954 do thréada ar leith a bhfuil ainmhí deimhneach eitinne amháin ar a laghad acu sa tréimhse lena mbaineann, is cuma cén uair a thosaigh an cliseadh.

2 Is ainmhí beo a theip ar thástáil le haghaidh eitinn bhólachta é frithghníomhaí. D'fhéadfadh sé gurb é sin an tástáil chraicinn, an tástáil fola nó aon tástáil údaráithe eile le haghaidh eitinne.

3 Rangaithe ag baint úsáide as an gcóras aicmithe tréad Brock.

4 Is éard is cliseadh ann tarlú ina dtarraingítear siar stádas oifigiúil tréada saor ó eitinn mar gheall ar thástáil dhearfach eitinne.

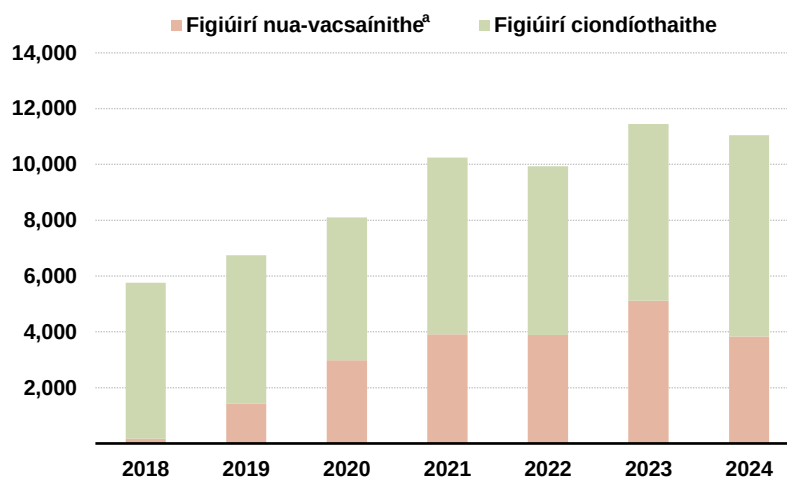
Dlús tréada agus gluaiseacht tréada

- 14.13** Tá ceann de na dlúis eallaigh is airde san Aontas in Éirinn, chomh maith le leibhéil arda ilroinnte feirme agus leibhéil arda gluaiseachta eallaigh.¹ Dúirt an Roinn gur tharla dhá mhilliún gluaiseacht eallaigh in 2024 i marglanna eallaigh agus gur onnmhairíodh 380,000 eallach.

Fiadhúlra

- 14.14** Tá fiadhúlra mar fhoinsé d'ionfhabhtaithe eitinne bólachta in Éirinn. Feidhmíonn broic mar an stór príomhúil d'ionfhabhtú fiadhúlra, le tarchur dhá bhealach. Tá fianaise ann gur foinse tarchuir eitinne i gCill Mhantáin iad fianna fiáine freisin.²
- 14.15** Tá ról tábhachtach ag broic in éiceachóras na hÉireann agus is speiceas cosanta iad faoin Acht um Fhiadhúlra 1976. Ciallaíonn sé seo, cé gur féidir broic a chiondíoithú, go gcaithfidh an Roinn ceadúnas a fháil ón tSeirbhís Páirceanna Náisiúnta agus Fiadhúlra chun é sin a dhéanamh. Ní dheonaítear ceadúnais ach amháin i limistéir ina bhfuil baint ag broic le ráigeanna den eitinn bhólachta agus i limistéir ardteagmhais.
- 14.16** Áirítear leis an straitéis reatha maidir leis an eitinn bhólachta vacsaíniú agus ciondíoithú broic (Féach Fíor 14.2). Meastar go bhfuil éifeachtúlacht na vacsaíne thart ar 60%. Measann an Roinn go gcosnaíonn sé thart ar €468 in 2024 chun broc gafa a vacsaíniú agus €660 chun broc a chiondíoithú.³ Ní féidir gach broc a vacsaíniú agus/nó a chiondíoithú, mar sin tá bearta bithshlándála éifeachtacha riachtanach chun leathadh an ionfhabhtaithe ón bhfiadhúlra go dtí an eallach a chosc.

Fíor 14.2 Líon na mbroic vacsaínithe agus ciondíoithaithe, 2018 – 2024

1 In 2020, bhí an séú dlús beostoic is airde san AE ag Éirinn. — [Eurostat livestock density and grazing density, 2020](#).

2 I mí Feabhra 2025, bhronn an Roinn tairiscint ar chlár straitéise bainistíochta fianna.

3 Tá caiteachas a chuirtear i leith broc gafa a vacsaíniú agus broc a chiondíoithú bunaithe ar chostais sheasta agus athraitheacha a bhaineann le broc aonair a ghabháil agus a vacsaíniú.

Foinse: An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara

Nóta: a Sna blianta 2018 – 2024, gabhadh níos mó broc ná mar a vacsaíníodh, toisc go raibh roinnt broc a gabhadh vacsaínithe roimhe sin agus gur scaoileadh saor iad. Tabhaíonn an Roinn costais i ndáil leis na hathghabhálacha sin.

Bithshlándáil

- 14.17** Tagraíonn an bithshlándáil do chur chun feidhme beart chun an riosca a laghdú go dtiocfadh galar isteach i bhfeirm agus go ndéanfaí é a tharchur laistigh d'fheirm. I measc na samplaí tá fálú teorann a fheabhsú, gnáthghlanadh agus gnáthdhíghalrú a mhéadú, geataí leatháin a shuiteáil agus trachanna beatha agus uisce a ardú.
- 14.18** Tá go leor beart bithshlándála inacmhainne, infheidhmithe agus indéanta agus cé nach féidir leo eitinn bhólachta a dhíothú ina n-aonar, is féidir leis na bearta sin a bheith an-éifeachtach in éineacht le hidirghabhálacha eile. I dtreoir fhoilsithe, molann an Roinn go láidir d'úinéirí tréada bearta láidre bithshlándála a bheith i bhfeidhm acu.¹
- 14.19** Tá úinéirí tréada a raibh cliseadh eitinne acu le déanaí nó a bhfuil tréad ardriosca acu nach bhfuil i gcliseadh eitinne faoi láthair incháilithe chun páirt a ghlacadh sa chlár bithshlándála eitinne 'seirbhís chomhairleach spriocdhírthe maidir le sláinte ainmhithe' (TASAH), a thairgtear i gcomhar le Sláinte Ainmhithe Éireann.² Cuireann an clár seo comhairle spriocdhírthe ar fheirmeoirí maidir le bithshlándáil eitinne agus déantar é a sheachadadh trí chleachtóirí tréidliachta príobháideacha (PVPanna).
- 14.20** In 2024, fuair an Roinn 514 iarratas (178 n-iarratas tar éis cliseadh agus 336 iarratas ardriosca). As na tréada ardriosca, níor ghlac ach 36% díobh siúd ar tugadh cuireadh dóibh páirt ann.³

Tástáil

- 14.21** I measc na dtástálacha a úsáidtear sa chlár faireachais eitinne bólachta tá tástáil craicinn, tástáil fola agus tástáil iarbháis. Ní féidir le haon tástáil amháin gach eallach ionfhabhtaithe a shainaithint, agus tá teorainneacha ag gach cineál tástála (féach larscríbhinn 14A chun forléargas a fháil ar an bpróiseas cliste maidir le heitinn bhólachta).
- 14.22** Is féidir le tástáil craiceann agus fola i gcomhcheangal idir 90% agus 95% de chásanna eitinne a aithint.
- Úsáidtear an tástáil chraicinn i dtástáil tréada bhliantúil arna déanamh ag PVPanna atá faofa ag an Roinn.⁴ Formhuiníonn an AE an tástáil craicinn mar an phríomhuirlis dhiagnóiseach le haghaidh gnáth-thástáil eitinne. Mar sin féin, tá gá le dhá chuairt tréidliachta ar fheirm – chun an tástáil a riar ar dtús, agus ansin chun an fhreagairt ar an tástáil a thomhas. Ina theannta sin, braitheann riarachán ceart na tástála agus tomhas cruinn na freagartha ar scil an tástálaí.
 - Tá ráta íogaireachta níos airde ag tástáil fola ná tástáil craiceann ach ráta níos airde de thorthaí bréagdheimhneacha.
- 14.23** Tá gach eallach a mharaítear chun críocha trádála faoi réir scrúdú réamhbháis agus iarbháis ag oifigeach tréidliachta sealadach, atá ar conradh ag an Roinn. In 2024, braitheadh eitinn i mbreis agus 3,000 eallach ó thréada neamhshrianta. Bhí sé seo ó thart ar 1.8 milliún san iomlán a seoladh lena marú mar eallach sláintiúil i monarchana maraithe atá faofa ag an Roinn.

¹ [Ainmhithe a Choinneáil Sábháilte ó Ghalar Straitéis Náisiúnta Bhithshlándála Ainmhithe Feirme \(2021 – 2024\)](#).

² Is tréad ardriosca é tréad ina bhfuil trí frithghníomhaí craiceann chaighdeánacha nó níos mó i gcliseadh. Sanntar catagóiríú tréad eitinne do gach tréad bunaithe ar an líon blianta a ndearna tréad tástáil gan eitinne agus an líon cliste sna deich mbliana roimhe sin.

³ Eisíonn an Roinn cuirí chuig úinéirí tréada a raibh cliseadh eitinne orthu le déanaí chun páirt a ghlacadh ag leibhéal réigiúnach. Níl figiúirí ar fáil maidir le líon na n-úinéirí tréada ar tugadh cuireadh dóibh.

⁴ Coinníonn an Roinn painéal de PVPanna ceadaithe, ar bhonn réigiúnach. Tá saoirse ag úinéirí tréada aon PVP a roghnú ón bpainéal.

Rialú cáilíochta PVPanna

- 14.24** Déanann PVPanna formhór mór na tástála a dhéantar, lena n-áirítear an tástáil bhliantúil reachtúil craicinn tréada, agus taifeadann siad na torthaí ar Chóras Ríomhaireachta Sláinte Ainmhithe na Roinne. Íocann úinéirí tréada as an tástáil bhliantúil, agus íocann an Roinn as gach tástáil a bhaineann le rialú eitinne amhail tástáil cliste.
- 14.25** D'fhéadfadh cásanna eitinne neamhbhraite i dtréada a bheith mar thoradh ar dhrochthástáil cáilíochta. I measc na rioscaí a sainaithníodh tá neamhchomhlíonadh le caighdeáin tástála, tástáil mhícheart agus cur amach idir úinéir tréada agus PVP. Feidhmíonn an Roinn córas chun measúnú a dhéanamh ar rialú cáilíochta, ar bhonn riosca. Úsáidtear dhá mhéadracht chun PVPanna a roghnú le haghaidh athbhreithniú cáilíochta — líon na dtástálacha dearfacha tréada agus líon na rianuithe siar.¹ Úsáideann an Roinn sonraí ó gach tástálaí chun tagarmharc feidhmíochta a chinneadh chun PVPanna a roghnú lena scrúdú. Ansin freastalaíonn cigirí tréidliachta na Roinne ar thástáil eitinne atá á déanamh ag PVP agus déanann siad cigireacht uirthi, ar an gcéad lá nó ar an dara lá den tástáil.
- 14.26** Tá dhá chineál iniúchta ar thástáil PVP.
- **De ghnáth, fógraítear cigireachtaí laistigh den chontae** roimh ré agus roghnaítear iad ar bhonn riosca den chuid is mó. Roghnaítear cuid bheag de na cásanna le haghaidh iniúchta laistigh den chontae go randamach, agus de ghnáth fógraítear iad seo roimh ré.
 - **Roghnaítear cigireachtaí lasmuigh den chontae** freisin bunaithe ar mheasúnú riosca. Ní fhógraítear na cigireachtaí sin roimh ré, ach féadfar fógra a thabhairt don PVP faoi 'ionú' trí mhí ina ndéanfar an chigireacht.
- 14.27** In 2024, rinne díreach os cionn 1,000 PVP beagán faoi bhun deich milliún tástáil craicinn. Rinne an Roinn cigireacht ar thástálacha craicinn a rinne 151 PVP mar chuid dá clár athbhreithnithe cáilíochta in 2024 (140 laistigh den chontae agus 11 lasmuigh den chontae). Astu sin, bhí 16 cinn acu ina gcigireachtaí randamacha.
- 14.28** D'fhorchuir an Roinn smachtbhannaí ar 13 PVP san iomlán, beagnach 9 % de na PVPanna a ndearnadh athbhreithniú orthu in 2024, mar thoradh ar chigireacht (Féach Fíor 14.3). Is féidir le PVPanna atá srianta ó thástáil a dhéanamh mar chuid den chlár eitinne bó-ainmhithe obair eile a dhéanamh don Roinn fós.

Fíor 14.3 Smachtbhannaí PVP i leith neamhchomhlíonadh 2024

Smachtbhanna	Líon na PVPanna
Athoiliúint/athchigireacht	3
Fionraí 1 mhí	5
Fionraí 3 mhí	2
Fionraí 4 mhí	1
Fionraí 6 mhí	1
Fionraí 18 mí	1
Iomlán	13

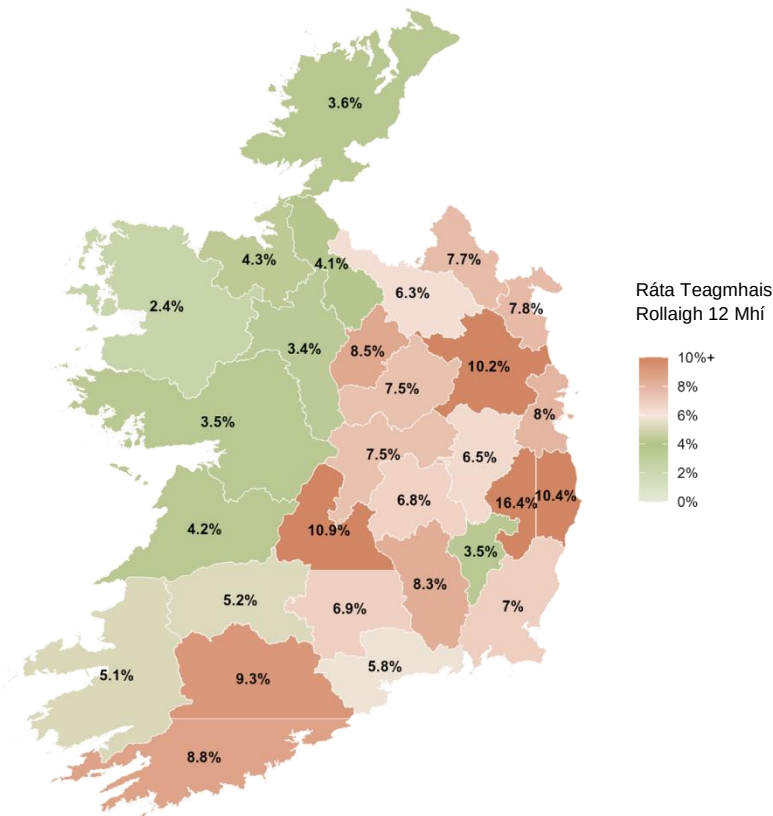
Foinse: An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara

1 Tarlaíonn rianú nuair a shainaithnítear, mar gheall ar ionfhabhtú a shainaithint, tréada nó suíomhanna ina raibh cónaí ar an ainmhí deimhneach eitinne roimhe sin. I ndáil le tástáil cháilíochta, léirítear le rianta siar go ndearna ainmhí a raibh tástáil dhiúltach chraicinn aige tástáil dhearfach le haghaidh eitinne ar dháta níos déanaí.

Éagsúlachtaí séasúra

- 14.29** Tá éagsúlachtaí móra i minicíocht na heitinne bóla ar fud na hÉireann. Idir leibhéal íseal 2.4% de thréada i Maigh Eo agus leibhéal ard 16.4% de thréada i gCill Mhantáin Thiar a braitheadh in 2024 (Féach Fíor 14.4), áit a meastar gur dúshlán rialaithe ar leith iad fianna fiáine. Mar sin féin, níor ghlac an Roinn le cur chuige réigiúnach maidir le heitinn bhóla a bhainistiú. Faoi láthair, tá sé dírithe ar thréada ardriosca, seachas ar réigiúin ardriosca.
- 14.30** D'aithin an Roinn go bhféadfadh laghdú ar riachtanais tástála, stádas trádála níos fabhraí d'úinéirí tréada agus rochtain níos fearr ar an margadh a bheith mar thoradh ar chur chuige réigiúnach. I bhfianaise na ndúshlán a bhaineann le cur chuige réigiúnach, dúirt an Roinn go mbeadh gá le tiomantas ó na páirtithe leasmhara go léir chun athrú den sórt sin ar an gcur chuige a chur i bhfeidhm.¹

Fíor 14.4 Ráta tarlaithe tréad de réir oifig tréidliachta réigiúnach 2024

¹ Áirítear ar na dúshlán a bhaineann le cur chuige réigiúnach gluaiseacht isteach eallaigh ionfhabhtaithe idir feirmeacha, innealra comhroinnte as a n-eascraíonn éilliú a d'fhéadfadh a bheith ann, agus gluaiseacht isteach ionfhabhtaithe tríd an bhfiadhúlra.

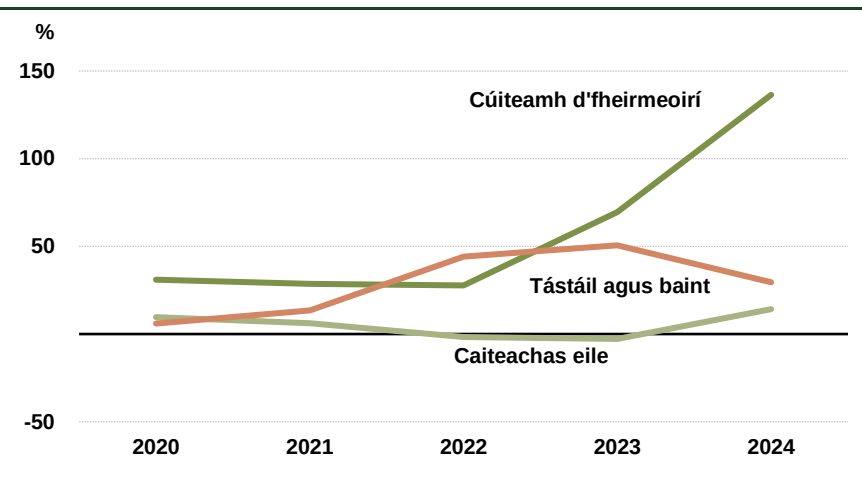
Foinse: An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara

Caiteachas Cláir

Buiséid na gclár i gcomparáid le holltorthaí

14.31 Sháraigh an caiteachas iarbhrí ar an gclár díothaithe an buiséad a soláthraíodh gach bliain idir 2020 agus 2024. Tháinig méadú ar an éagsúlacht ó 17% in 2020 go 76% in 2024. Costas an chúitimh d'fheirmeoirí (2024: €64 mhilliún) i bhfad níos mó ná an méid a bhí buiséadaithe gach bliain den tréimhse, ag ardú go barrachas 136% in 2024 (féach Fíor 14.5). Bhí na costais a bhaineann le frithghníomhaithe a thástáil agus a bhaint (2024: €23 mhilliún) i bhfad níos mó ná na méideanna buiséadaithe freisin. Bhí caiteachas eile, lena n-áirítear caiteachas ar chiondíothú agus vacsaíniú fiadhúlra, i gcomhréir tríd is tríd leis na suimeanna buiséadaithe.

Fíor 14.5 Caiteachas iarbhrí i gcomparáid le héagsúlachtaí caiteachais bhuiséadaithe le haghaidh phríomhréimsí an chláir, 2020 – 2024^a

Foinse: An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara. Anailís ag Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.

Nóta: a Ullmhaíonn an Roinn buiséid, bunaithe ar an soláthar meastacháin le haghaidh fho-cheannuideal A.4 Eitinn bhólachta agus díothú brúisealóise.

Cúiteamh

14.32 Is cuid an-suntasach den chlár eitinne bó-ainmhithe iad scéimeanna chun úinéirí tréada a chúiteamh (féach larscríbhinn 14B chun forléargas a fháil).

14.33 Is í an scéim Luachála Margaidh ar an bhFeirm (OFMV) an príomhbheart cúitimh atá ar fáil d'úinéirí tréada (féach Fíor 14.6). Tá sé mar aidhm ag an scéim feirmeoirí a chúiteamh suas go dtí an luach margaidh oscailte d'ainmhithe atá le baint as tréada amhail is nach raibh tionchar ag eitinn bhólachta orthu.

14.34 Tá luachálacha ainmhithe faoi réir a nglactha ag úinéir an tréada agus ag an Roinn araon agus féadfaidh ceachtar páirtí achomharc a thionscnamh má bhíonn siad míshásta leis an luacháil. Má dhiúltaíonn ceachtar páirtí don dara luacháil, téann an cás chun eadrána. Sa tréimhse 2020 – 2024, glacadh le 98% de na luachálacha tosaigh. Chuaigh luachálacha maidir le 104 úinéir tréada chun eadrána.^{1,2}

1 De ghnáth suíonn an painéal eadrána ceithre huair sa bhliain. Íocann an Roinn as an gcéad luacháil. Is gnách go mbíonn úinéirí tréada faoi dhliteanas as cuid de na táillí luachála ina dhiaidh sin nuair a iarrann siad achomhairc.

2 Dhiúltaigh an Roinn don luacháil i ndáil le 70% de na 585 chéad luacháil a diúltaíodh agus dhiúltaigh 73% de na 113 dara luacháil.

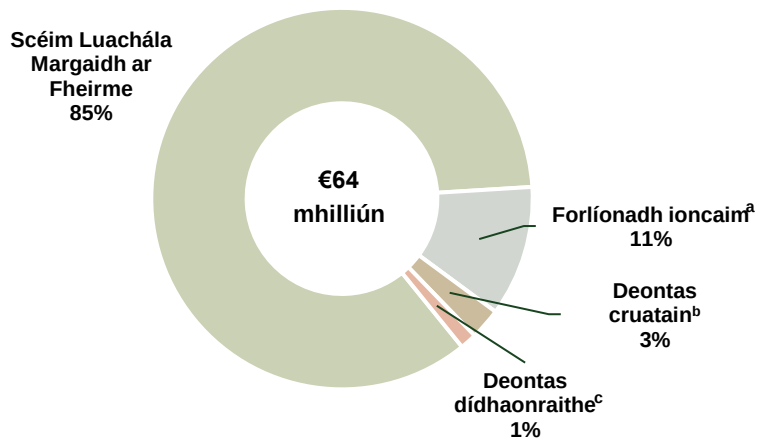
14.35 Féadfar an cúiteamh a íocann an Roinn a laghdú sna cúinsí seo a leanas:

- I gcás ina bhfuil úinéirí tréada freagrach as moilleanna sa phróiseas aistrithe, is féidir cúiteamh a laghdú in incrimintí suas le 100%.
- D'fhéadfadh asbhaintí ó 75% go 100% a bheith mar thoradh ar sháruithe neamhnáireacha amhail cur isteach ar thástáil, cumadh frithghníomhaithe nó mainneachtain leanúnach taifid bhainne a chothabháil.
- I gcás ina bhfuil sáruithe teicniúla ann amhail mainneachtain úinéara tréada ceanglais tástála a chomhlíonadh, lena n-áirítear tástáil dhéanach, nó teipeanna amhail gluaiseacht neamhdhleathach eallaigh, is idir 5% agus 25% atá na hasbhaintí.

14.36 In 2024, d'fhorchuir an Roinn pionóis iomlána de bheagnach €47,000 i ndáil le 131 thréad. I 91% de na cásanna, b'ionann an pionós a forchuireadh agus 5% de mhéid an deontais cúitimh, an pionós íosta.

14.37 Ceanglaítear le dlí an AE maidir le sláinte ainmhithe ar Bhallstáit uile an AE clár díothaithe eitinne bó-ainmhithe a oibriú agus a choinneáil ar bun, ach is faoin mBallstát atá sé aon socruithe cúitimh a dhéanamh. Ní sholáthraíonn aon Bhallstát eile tacaíocht airgeadais os cionn an chúitimh d' frithghníomhaithe maraithe. Ní sholáthraíonn an Nua-Shéalainn, an Astráil ná réigiúin na Ríochta Aontaithe tacaíocht ioncaim den sórt sin ach oiread.

Fíor 14.6 Costais an chláir um chúiteamh ar an gclár díothaithe eitinne bólachta 2024

Foinse: An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara. Anailís ag Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.

- Nótaí:
- Cuidíonn an scéim forlíonta ioncaim le húinéirí tréada a chaillean 9.5% nó níos mó d'eallach i dtréad mar thoradh ar chliseadh amháin.
 - Tá an deontas cruatain dírithe ar chúnamh a thabhairt d'úinéirí tréada incháilithe a choinníonn agus a bheathaíonn eallach le linn tréimhsí fada mar thoradh ar chliseadh eitinne.
 - Tá úinéirí tréada incháilithe lena mbreithniú faoin scéim deontais dídhonraithe sa chás go bhfuil tairiscint déanta ag an Roinn an tréad iomlán nó cuid den tréad a bhaint.

14.38 Choimisiúnaigh an Roinn athbhreithniú neamhspleách ar an scéim OFMV in 2020.¹ Bhí 16 mholadh sa tuarascáil. Dúirt an Roinn gur gníomhaíodh 14 mholadh agus go bhfuil dhá mholadh fós á mbreithniú ag an Roinn. Níor mheas an Roinn go raibh móladh go gcuirfí measúnú uathoibrithe bunaithe ar tháblaí in ionad OFMV, bunaithe ar phraghsanna caighdeánaithe, indéanta mar gheall ar chomhaontú neamhleor le páirtithe leasmhara.

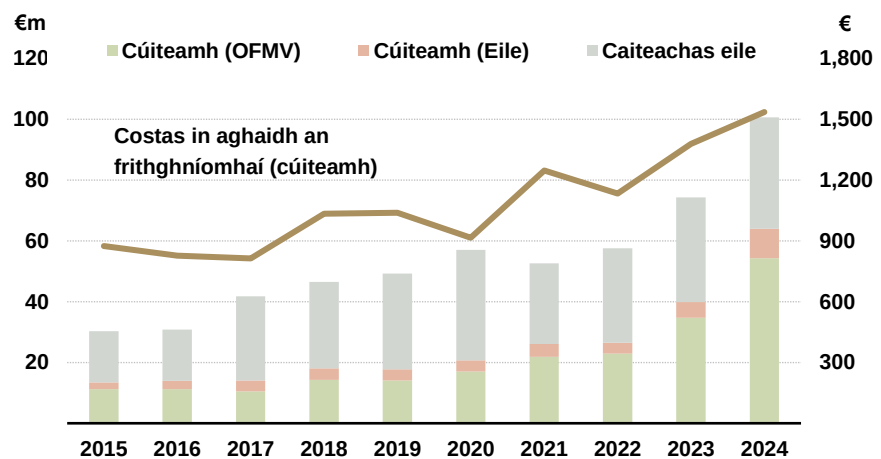
14.39 In 2021, choimisiúnaigh an Roinn anailís costais is tairbhe leantach ar an gclár.² Measadh den chuid is mó gurb iad na buntáistí sláinte poiblí, rochtain d'fheoil na hÉireann ar mhargaí easpórtála agus táirgiúlacht agus leas ainmhithe feabhsaithe. Thángthas ar an gconclúid sa tuarascáil gur fabhraíodh 22% de luach shochair an chláir do shaoránaigh go ginearálta, agus gur fabhraíodh 78% de na sochair do leasanna príobháideacha (feirmeoirí/tionscal na feirmeoireachta).

Treochtaí i gcaiteachas an chláir díothaithe

14.40 In 2024, bhí caiteachas na Roinne ar an gclár díothaithe beagán os cionn €100 milliún, an méid bliantúil is airde go dtí seo (Féach Fíor 14.7).³ Bhí sé seo 76% níos mó ná an soláthar meastacháin bunaidh don bhliain. Chuir meastachán athbhreithnithe na Roinne le haghaidh 2025 €73.5 milliún ar fáil don chlár, ach d'fhéadfadh sé nach leor é sin i bhfianaise phatrún na dtorthaí tástála a tháinig chun cinn in 2025.

14.41 Ba é €1,536 an costas cúitimh in aghaidh an fhrithghníomhaithe (lena n-áirítear OFMV, forlíonadh ioncaim, cruatan agus deontais dídhaonraithe) in 2024, méadú 11% ar 2023, agus an costas cúitimh is airde in aghaidh an fhrithghníomhaithe sa tréimhse faoi athbhreithniú (féach Fíor 14.7).

Fíor 14.7 Íocaíochtaí i gcaiteachas ar an gclár díothaithe agus íocaíochtaí cúitimh 2015 – 2024

Foinse: Fo-cheannteideal A.4, Vóta 30 An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara Anailís ag Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.

¹ [Scéim Luachála Margaidh Feirme, tuarascáil deiridh](#), Grant Thornton, Lúnasa 2020.

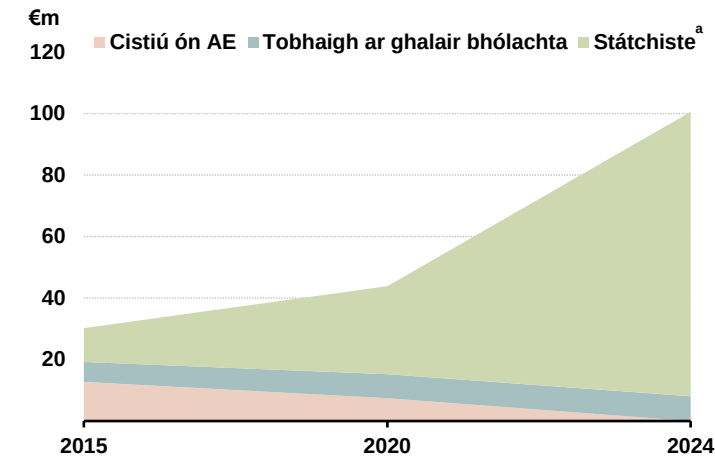
² [Scéim Díothaithe Eitinne Bólachta, tuarascáil deiridh, anailís costais is tairbhe](#), Grant Thornton, Iúil 2021.

³ Baineann an maoiniú a chuirtear ar fáil chun galar buaibheach a dhíothú le hSeitinn bhólachta agus le brúisealóis. Chomh maith leis an gcaiteachas díreach ar an gclár díothaithe galar, measann an Roinn go bhfuil costais foirne agus riaracháin ann a bhaineann leis an gclár de bheagán os cionn €34 mhiliún le haghaidh 2024.

Cistiú Cláir

14.42 Tá an clár díothaithe maoinithe ag an Státchiste, ag an AE agus ag tobhach ar ghalair bhuaibheacha a d’íoc feirmeoirí.¹ Chuir an AE 42% den chistiú ar fáil don chlár díothaithe in 2015 ach tá sé sin tite go nialas ó shin (féach Fíor 14.8). Cuireann an Státchiste beagnach an maoiniú ar fad ar fáil anois, ag ardú ó sciar 36% de chostais an chláir in 2015 go 92% in 2024.

Fíor 14.8 Clár díothaithe eitinne bólachta a chistiú, 2015 – 2024

Foinse: An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara. Anailís ag Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.

Nóta: a Is ionann cistiú Státchiste agus caiteachas de réir an chuntais leithreasaithe glan ar ranníocaíochtaí an fheirmeora a fuarthas. Eisiatar costais foirne agus riaracháin na Roinne.

14.43 Chomh maith leis na costais a thabhaíonn an Roinn, tabhaíonn feirmeoirí costais a bhaineann le díothú eitinne amhail táillí don tástáil bhliantúil eitinne; costais a bhaineann le tithíocht agus le tréada beathaithe atá srianta; costas na mbeart bithshlándála; agus costais saothair. Le haghaidh 2024, measann Cumann Feirmeoirí na hÉireann gurb ionann an costas iomlán d’fheirmeoirí, tástáil san áireamh, agus beagnach €152 mhilliún.²

Tobhaigh ar ghalair bhólachta

1 Tugadh isteach tobhaigh galar bhólachta i 1979 chun ranníocaíocht feirmeora a sholáthar i dtreo an chostais a bhaineann le eitinn bhólachta agus brúisealóis a dhíothú.

2 [Anailís ar chostais an chlár eitinne d’fheirmeoirí](#), Irish Farm Accounts Co-Operative, May 2025.

3 Bailítear na tobhaigh faoi na hAchtanna um Thobhaigh ar Ghalair Bhólachta 1979 agus 1996.

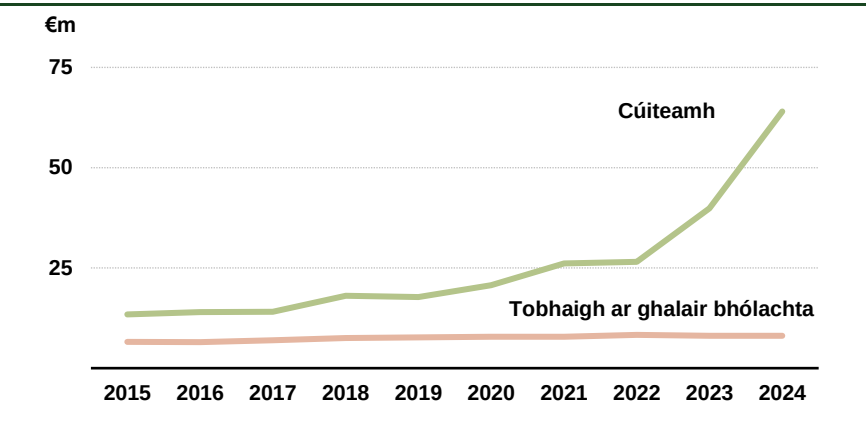
14.44 Oibríonn an córas tobhaigh ar ghalair bhó-ainmhithe i leith seachadtaí bainne agus eallaí a mharaítear nó a onnmhairítear.³ Is iad seo a leanas ráta reatha na dtobhach, atá gan athrú ón 1 Eanáir 2007 i leith:

- €1.27 in aghaidh an bhó-ainmhí a maraíodh nó a onnmhairíodh beo
- €0.0006 in aghaidh an lítir bainne a fhaightear le haghaidh próiseála.

14.45 Tá admhálacha tobhach réasúnta seasmhach ó 2015 i leith (féach Fíor 14.9). In 2024, ba é €8.1 milliún méid iomlán na bhfáltas tobhaigh — €5.1 milliún a bhain le bainne agus €3 mhilliún le haghaidh eallaí a maraíodh nó a onnmhairíodh. Is iad monarchana maraithe, oibreoirí onnmhairiúcháin agus monarchana próiseála uachtarlainne a íocann na tobhaigh, agus tá siad i dteideal an t-airgead a fháil ar ais ó fheirmeoirí.

14.46 I 1995, d'aontaigh an Roinn agus eagraíochtaí feirmeoireachta go soláthródh tobhaigh ghalair 50% den chostas cúitimh. Bhain na tobhaigh a d'íoc feirmeoirí an leibhéal sin amach go suntasach sa tréimhse 2015 go 2017. Ó 2018 i leith, áfach, tá an ranníocaíocht chéatadáin tobhaigh le costas an chúitimh ag dul i laghad go mór. Ní raibh sna tobhaigh a íocadh in 2024 ach 13% den chúiteamh a íocadh in 2024.

Fíor 14.9 Fáltais ó thobhach galar bhólachta agus íocaíochtaí cúitimh 2015 – 2024

Foinse: An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara

Cistiú ón AE

14.47 In 2023, bhí an ráta leitheadúlachta tréada is airde d'eitinn bhólachta ag Éirinn san AE ag 4.8%. Ní raibh ach leitheadúlacht níos airde ná 1% ag Éirinn agus ag an Spáinn, agus bhí stádas oifigiúil saor ó ghalair bainte amach ag 17 mBallstát. Tá stádas saor ó ghalair bainte amach ag trí Bhallstát eile i gcodanna dá gcríoch.^{1,2}

14.48 Ritheann Clár reatha an Mhargaidh Aonair maidir le bia an Aontais ó 2021 go 2027. Rannchuidíonn sé le galair áirithe ainmhithe a chosc, a rialú agus a dhíothú, lena n-áirítear eitinn bhólachta a dhíothú. Níor áiríodh an eitinn bhólachta mar réimse cistiúcháin de chlár 2023 agus 2024 de thacaíocht airgeadais an AE. Tá sé ráite ag an gCoimisiún Eorpach nach bhfuil cistiú beartaithe do na blianta 2025 go 2027 mar gheall ar thosaíochtaí eile maidir le galair ainmhithe.³

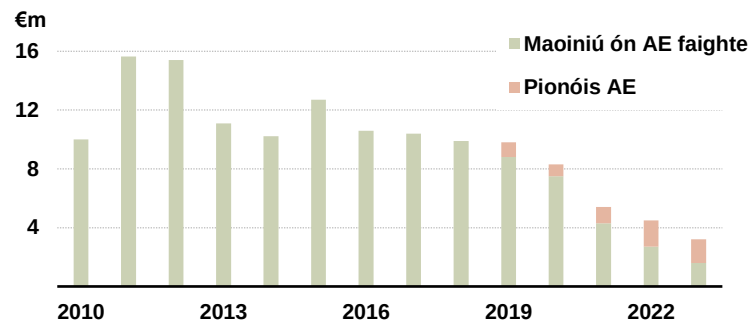
14.49 Cuireadh tús le cómhaoiniú AE chun eitinn bhólachta a dhíothú in 2009. San iomlán, fuair Éire thart ar €131 mhilliún, tar éis pionóis a asbhaint (féach Fíor 14.10). Le linn na tréimhse 2019 – 2022, d'fhorchuir an tAontas pionóis iomlána €6.3 milliún ar Éirinn mar gheall ar spriocanna cláir a cailleadh, rátaí minicíochta atá ag dul i méid agus gan aon dul chun cinn soiléir déanta maidir leis an ngalar a dhíothú (sna trí bliana ó 2017 go 2019). Sa tréimhse 2018 – 2022, chaill Éire spriocanna a leag an AE síos gach bliain, ó 10% go 53%.⁴

1 Bronntar stádas saor ó ghalair ar Bhallstát ar féidir leo a léiriú go bhfuil 99.8% ar a laghad de thréada saor ó eitinn bhólachta, arb ionann é agus 99.9% d'ainmhithe, agus nach sáraíonn minicíocht bhliantúil an ionfhabhtaithe 0.1% de thréada ar feadh trí bliana as a chéile.

2 [The EU One Health 2023 Zoonoses Report](#), An tUdarás Eorpach um Shábháilteacht Bia agus an Lárionad Eorpach um Ghalair a Chosc agus a Rialú, Samhain 2024.

3 Ceist pharlaiminteach E-10-2025-000135 ó Fheisirí de Pharlaimint na hEorpa.

4 An 13 Nollaig 2019, scríobh an Roinn chuig an AE, agus chuir sí a tuairim in iúl go mbeadh meastóireacht níos leithne agus níos doimhne ar chlár na hÉireann níos oiriúnaí ná an t-athbhreithniú a bheith teoranta do na figiúirí ardleibhéil maidir le leitheadúlacht tréad agus minicíocht tréad ar an mbonn nach leor iad sin chun éifeachtacht iomlán an chlár a thomhas.

Fíor 14.10 Clár díothaithe eitinne bólachta á mhaoiniú ag an AE 2010 – 2023^a

Foinse: An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara. Anailís ag Oifig an Ard-Reachtaire Cuntas agus Ciste.

Nóta: a Íoctar maoiniú ón AE bliain amháin i riaráistí.

14.50 Rinne an Coimisiún Eorpach iniúchadh ar stádas na hÉireann maidir le deireadh a chur le heitinn bhólachta i mí an Mhárta agus i mí Aibreáin 2025. Ba é cuspóir an iniúchta meastóireacht a dhéanamh ar dhul chun cinn an chlár díothaithe. Foilsíodh an tuarascáil iniúchóireachta chríochnaitheach i mí Mheán Fómhair 2025 agus tá roinnt conclúidí inti.¹

- Chuir an cuardach ar chomhthoil le príomhpháirtithe leasmhara, tríd an bhfóram eitinne, moill ar an Roinn gníomhaíochtaí ceartúcháin éifeachtacha a chur i bhfeidhm chun freagairt don mhéadú forchéimnitheach ar leibhéil na ngalar ó 2022 i leith.
- Tá an cur chuige maidir le haghaidh a thabhairt ar an eitinn mar an gcéanna i ngach contae, gan aon réigiúnú.²
- Ní dhreasaíonn socruithe cúitimh airgeadais úinéirí tréada chun gníomhartha coiscithe galar atá molta ag an Roinn a leanúint. Ina theannta sin, níl aon dídhreasacht airgeadais ann d'iompraíochtaí a bhaineann le riosca méadaithe eitinne.

14.51 Rinneadh trí mholadh san iniúchadh a bhí dírithe ar an méid seo a leanas: ról an fhórait eitinne mar fhóram comhchomhairleach; athruithe chun na srianta gluaiseachta atá ann faoi láthair a ailíniú le dlí an Aontais maidir le sláinte ainmhithe; agus ailíniú socruithe airgeadais agus bithshlándála.

Comhar idirnáisiúnta

14.52 Ní ghlacann an Roinn páirt in aon mheitheal maidir le deireadh a chur le heitinn bhólachta ar leibhéal an AE ná ar an leibhéal idirnáisiúnta. Glacann an Roinn páirt i gcomhdhálacha idirnáisiúnta, amhail comhdháil ar eitinn bhólachta arna hóstáil ag an Roinn agus ag an gColáiste Ollscoile, Baile Átha Cliath in 2022.

14.53 Tá sé ráite ag an Roinn nach bhfuil roinnt tosca suntasacha a chuireann le heitinn bhólachta in Éirinn i láthair i dtíortha eile san AE. Áirítear leo sin:

- dlús tréada ard
- leibhéil arda ilroinnte feirme
- stór galair atá i láthair san fhiadhúlra.

Measann an Roinn go gcuireann sé sin teorainn leis an raon feidhme le haghaidh comhar idirnáisiúnta leathan.

¹ Tuarascáil chríochnaitheach ar iniúchadh ar Éirinn, [an Coimisiún Eorpach, AS \(SANTE\) CT-2025-0206](#).

² Mhol mheitheal eolaíoch fhóram TB cur chuige réigiúnach a thabhairt isteach i mí Mheán Fómhair 2023.

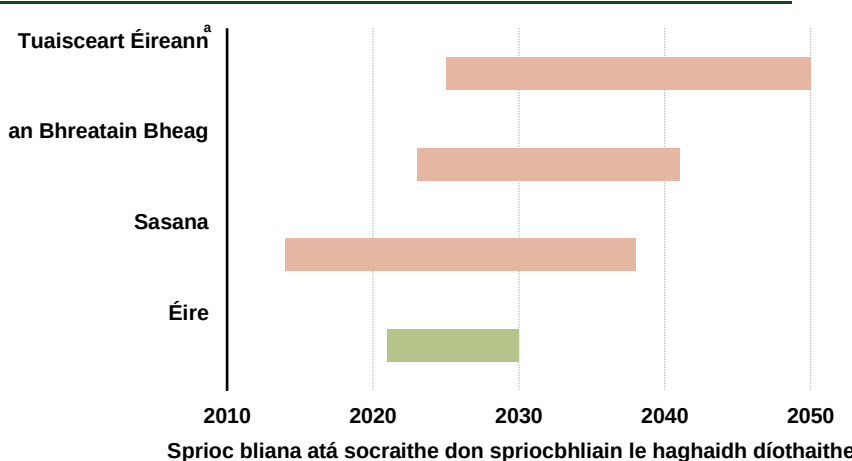
- 14.54** Tá an Roinn mar chuid de dhá mheitheal ar leith leis an mBreatain Mhór agus le Tuaisceart Éireann. Tá cosúlachtaí idir an dá dhlínse agus Éire maidir le pobail shuaitheanta le heitinn, leibhéal ard gluaiseachtaí eallaigh agus ilroinnt feirme. Go háirithe, tá stádas saor ó eitinn bainte amach agus coinnithe ag Albain ó bhí 2009 ann (mar a shainmhínítear faoi reachtaíocht an AE). Murach sin, bhí na rátaí minicíochta le haghaidh 2024 i réigiúin na Ríochta Aontaithe níos airde ná in Éirinn. Ba iad na rátaí tarlaithe tréada 2024 a tuairiscíodh ná
- Albain – 0.6 %
 - Sasana — 7.7%
 - An Bhreatain Bheag — 6.8%
 - Tuaisceart Éireann — 10.7%.

Mar sin féin, tá na modheolaíochtaí a úsáidtear chun an ráta minicíochta tréada a ríomh beagán difriúil.^{1,2}

Spriocanna díothaithe

- 14.55** Léirítear in athbhreithniú comparáideach ar spriocanna chun eitinn bhólachta a dhíothú ar fud na hÉireann, Thuaisceart Éireann, Shasana agus na Breataine Bige gurb í sprioc fhoilsithe na hÉireann do 2030 an sprioc is uailmhianaí (féach Fíor 14.11).
- 14.56** Is é 2050 an sprioc atá ag Tuaisceart Éireann faoi láthair maidir le TB buaibheach a dhíothú. Tá an cur chuige maidir le rialú eitinne san fhiadhúlra difriúil ó chur chuige na Roinne. Tá cosc ar chiondíothú broc i dTuaisceart Éireann, agus níl clár vacsaínithe broc mar chuid den chur chuige ansin.
- 14.57** Bunaíodh an fóram um dhíothú eitinne buaibheach Thuaidh-Theas chun comhoibriú ar shaincheisteanna ar ábhar imní frithpháirteach iad d'Éirinn agus do Thuaisceart Éireann. Tá féidearthacht an tionscadail phíolótaigh eitinne uile-oileáin le haghaidh bó-ainmhithe á breithniú faoi láthair.

Fíor 14.11 Spriocanna díothaithe agus fad an chláir, an Ríocht Aontaithe agus Éire

1 Is é an ráta minicíochta tréad sa Bhreatain Mhór líon na dteagmhais tréad nua in aghaidh an 100 bliain tréad atá i mbaol thar an tréimhse ama. Meastar go bhfuil tréad "i mbaol" ar feadh na tréimhse ama ó rinneadh an tástáil tréad dhiúltach dheireanach nó ó dheireadh a chliseadh dheireanaigh.

2 Ríomhtar an ráta do Thuaisceart Éireann mar líon na dtréad frithghníomhaithe nua mar chion de na tréada go léir a cuireadh i láthair le haghaidh tástáil tréada thar thréimhse shonraithe. Ní chomhairtear tréad amháin le tástálacha iolracha ach aon uair amháin.

Foinse: Straitéis díothaithe Eitinne Bólachata 2021 – 2030, Eanáir 2021; Straitéis díothaithe eitinne bó-ainmhithe do Thuaisceart Éireann, Márta 2022 agus Eitinn Bhólachta i dTuaisceart Éireann, Treoirphlean um Dhíothú Aibreán 2025; Plean seachadta chlár díothaithe na heitinne buaibhí 2023 – 2028, an Bhreatain Bheag, Márta 2023; Straitéis chun stádas saor ó eitinn bhólachta a bhaint amach go hoifigiúil do Shasana, Aibreán 2014. Anailís ag Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.

Nóta: a Is é sprioc Thuaisceart Éireann maidir le díothú laghdú 2% faoi 2030, laghdú 50% faoi 2040, agus díothú iomlán faoi 2050.

Trádáil rioscabhunaithe

- 14.58** Tá sé i gceist le trádáil rioscabhunaithe cabhrú le húinéirí tréada cinntí eolasacha a dhéanamh agus eallach á gceannach nó á ndíol acu, bunaithe ar leibhéal an riosca eitinne sa tréad as a dtagann an t-eallach. Laistigh de chóras trádála rioscabhunaithe, déantar rátáil riosca eitinne ar gach tréad.
- 14.59** Is féidir le tionscnaimh trádála rioscabhunaithe cuidiú le gluaiseacht eallaigh ó thréada agus/nó ó réimsí lena mbaineann riosca níos airde a laghdú. Tugann sé rochtain d'úinéirí tréada ar fhaisnéis ionas gur féidir leo roghanna eolasacha ceannaigh a dhéanamh. Dreasaíonn sé freisin bithshlándáil mhaith agus is féidir leis cur isteach ar chonairí tarchuir trí líon na n-eallach a bhfuil eitinn á haistriú ina dtréada saor ó eitinn a laghdú.
- 14.60** Níl córas trádála rioscabhunaithe ag feidhmiú in Éirinn faoi láthair. Tá córas catagóirithe stádais tréada eitinne ag an Roinn agus spreagann sí úinéirí tréada a bheith trédhearcach agus iad ag trádáil i ndáil le catagóir a dtréad. Mar sin féin, níl sé éigeantach an fhaisnéis sin a sholáthar do cheannaitheoirí ionchasacha.

Pleananna maolaithe riosca

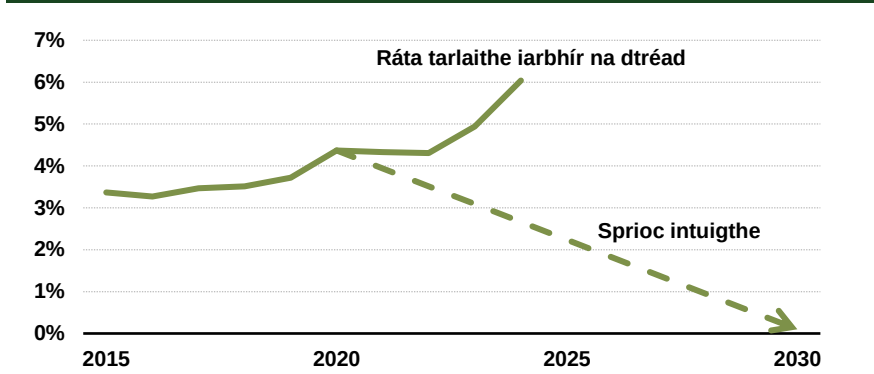
- 14.61** Ceanglaítear pleananna maolaithe riosca faoi dhlí sláinte ainmhithe agus ní mór iad a bheith i bhfeidhm sula n-údarófar gluaiseacht eallaí isteach i ngabháltas ardriosca. Áirítear bearta bithshlándála sa phlean. Faoi láthair, tá na pleananna seo bunaithe ar pháipéar agus mar sin níl líon na bpleananna atá i bhfeidhm ar fáil ón Roinn. Ní dhéanann an Roinn seiceálacha ar chomhlíonadh pleananna maolaithe riosca ag úinéirí tréada. Dúirt an Roinn go bhfuil nósanna imeachta maidir le seiceálacha ar chomhlíonadh agus iarmhairtí ar neamhchomhlíonadh pleananna maolaithe riosca ag céim forbartha chun tosaigh faoi láthair.

Meastóireacht ar éifeachtacht na straitéise

- 14.62** Sa straitéis atá ann faoi láthair maidir le díothú eitinne buaibheach don tréimhse 2021 – 2030, leagtar amach roinnt gníomhaíochtaí a d'fhéadfadh a bheith ina gcúis le laghdúithe ar leibhéal na ngalar. Níl amlínte sa straitéis chun gníomhaíochtaí ná spriocanna eatramhacha a chur chun feidhme chun measúnú a dhéanamh ar an dul chun cinn. Tugtar faoi deara sa straitéis go mbeidh faireachán agus meastóireacht rialta ar bheartais mar chuid den straitéis ach ní thugtar aghaidh inti ar a bhfuil i gceist leis sin.
- 14.63** Tuairiscíonn an Roinn go foirmiúil don Aire Talmhaíochta, Bia agus Mara ar bhonn míosúil maidir le minicíocht ghalar an eitinn bhólachta. Foilsítear nuashonruithe gach ráithe ar shuíomh gréasáin na Roinne.

1 Déanann an fhoireann scrúdúcháin meastachán ar na spriocrátaí bunaithe ar an tuiscint go mbeidh treocht líneach ann le linn na tréimhse.

- 14.64** Tá sé tuartha ag an Roinn go sroichfidh an ráta tarlaithe tréada thart ar 6.5% faoi dheireadh 2025 agus go mbeidh líon na bhfrithghníomhaithe don bhliain os cionn 50,000. Bunaithe ar na conairí galair atá ann faoi láthair, dúirt an Roinn go nglacann sí leis nach féidir díothú a bhaint amach faoi 2030 (féach Fíor 14.12).¹

Fíor 14.12 Rátaí minicíochta tréada go 2024 i gcomparáid le sprioc 2030 a socraíodh in 2021^a

Foinse: An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara. Anailís ag Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.

Nóta: a Sprioc 2030 maidir le díothú bunaithe ar chritéar an ráta minicíochta < 0.1%, mar a shainmhínítear i reachtaíocht an AE.

- 14.65** Rinne Seirbhís Eacnamaíochta agus Meastóireachta Rialtas na hÉireann athbhreithniú caiteachais ar an gclár díothaithe eitinne bó-ainmhithe in 2019.¹ Tugadh faoi deara san athbhreithniú, dá leanfaí leis an gcur chuige reatha, nach gcuirfeadh an clár deireadh le TB buaibheach ar feadh 60 go 70 bliain eile. Ó shin i leith, tá méadú suntasach tagtha ar an ráta minicíochta.

Tomhas feidhmíochta

- 14.66** Is éard is faisnéis feidhmíochta ann an modh trínar féidir measúnú a dhéanamh ar eagraíocht i dtéarmaí cé chomh maith agus atá sí ag feidhmiú de réir a haidhmeanna agus a cuspóirí. Cuidíonn sé lena chinntiú go ndéantar pleanáil, faireachán agus meastóireacht éifeachtach ar fheidhmíocht chomh maith le cuntasacht sheachtrach.
- 14.67** Leagadh amach cuspóirí agus gníomhaíochtaí áirithe maidir leis na cláir díothaithe eitinne bólachta sa straitéis atá ann faoi láthair. Mar sin féin, is cosúil nach bhfuil creat tomhais feidhmíochta soiléir agus cuimsitheach ann, lena n-áirítear raon iomchuí príomhtháscairí agus spriocanna feidhmíochta. D'éascódh sé sin measúnú ar cé acu atá nó nach bhfuil na torthaí beartaithe á mbaint amach.
- 14.68** Dá leagfaí síos spriocanna i ndáil le méadracht feidhmíochta, chuideofaí le dul chun cinn a thomhas agus le modhnú tráthúil ar an straitéis a éascú de réir mar is gá. Áirítear le sampla de mhéadracht den sórt sin

- sprioclón na vacsaíní suaitheantais bliantúla;
- líon na bpleananna maolaithe riosca arna bhfíorú de réir mar a chomhlíonann an Roinn iad;
- meán-am i laethanta ó shainaithint frithghníomhaí tástála go srianta gluaiseachta agus ciondíothú.

¹ [Athbhreithniú ar Chaiteachas 2019. Sláinte Ainmhithe: Díothú Eitinne](#), Seirbhís Eacnamaíochta agus Meastóireachta Rialtas na hÉireann, Deireadh Fómhair 2019.

14.69 Áirítear sa mheastachán bliantúil don Vóta, lena maoinítear an clár díothaithe eitinne buaibhí, sprioc ardleibhéil amháin atá dírithe ar ghníomhaíochtaí — líon na dtástálacha eitinne ar eallaí atá le déanamh. Níl an nasc idir an mhéadracht sin agus éifeachtacht an chláir díothaithe soiléir. Cé gur bunchloch den chlár í an tástáil, ní gá go mbeadh leibhéil arda tástála i gcomhchoibhneas le díothú a bhaint amach.

14.70 Tá tábhacht ar leith ag baint le dhá mhéadracht a úsáideann an Roinn d'úinéirí tréada.

- Tá gealltanais tugtha ag an Roinn gach íocaíocht chúitimh a dhéanamh laistigh de thrí seachtaine ón dáta a fhaightear na doiciméid riachtanacha go léir. I ráithe a haon de 2025, rinneadh 85% de na híocaíochtaí laistigh de 3 seachtaine.
- Méadaíonn moilleanna ar bhailiú frithghníomhaithe ó fheirmeacha an baol go dtarchuirfear galar chuig ainmhithe eile. Tabhaíonn úinéirí tréada costais freisin i ndáil le leithscaradh agus cothabháil eallaigh nuair a chuirtear moill ar aistriú frithghníomhaithe. Níl sprioc-am bainte ag an Roinn, seachas na 30 lá dá bhforáiltear sa reachtaíocht.¹ In 2024, ba é 18.3 lá an meán-am aistrithe frithghníomhaithe náisiúnta le haghaidh 2024. Ba é 2,773 líon na n-ainmhithe frithghníomhaithe a bailíodh tar éis 30 lá (6.7% de na frithghníomhaithe uile a bailíodh). Dúirt an Roinn go bhféadfadh cúinsí gan choinne a bheith ann ag leibhéal feirme aonair nuair nach féidir frithghníomhaithe a bhaint laistigh de 30 lá.

Straitéisí agus taighde atá ag teacht chun cinn

14.71 Is é an Lárionad um Eipidéimeolaíocht Tréidliachta agus Anailís Riosca (CVERA) acmhainn na hÉireann le haghaidh eipidéimeolaíocht tréidliachta, atá lonnaithe sa Choláiste Ollscoile, Baile Átha Cliath.² Cuireann CVERA comhairle neamhspleách, eolaíoch agus sonraíbhunaithe ar fáil chun tacú le beartas sláinte ainmhithe agus le hiarrachtaí rialaithe galar in Éirinn. Tá úsáid taighde agus forbartha straitéisí mar chuid den straitéis reatha.

14.72 Is féidir le seicheamhú géanómaíoch faisnéis a sholáthar maidir le foinsí ionfhabhtaithe. Is féidir bearta rialaithe níos spriocdhírithe a chumasú le faisnéis maidir le cé acu atá nó nach bhfuil foinse ráige ina hatarlú ionfhabhtaithe nó ina hionfhabhtú a tugadh isteach le déanaí. Úsáidtear seicheamhú géanómaíoch go rialta i gclár díothaithe eitinne bólachta Shasana agus sa tuiscint ar theophointí marthanacha eitinne bólachta sa Bhreatain Bheag. Tá Tuaisceart Éireann tar éis é a ionchorprú ina straitéis reatha. Faoi láthair, cé go bhfuil taighde á dhéanamh ag CVERA i réimse an tseicheamhaithe géanómaíoch agus go bhfuil tús curtha aige le tionscadal píolótach, ní úsáidtear go rialta é i gclár na hÉireann.

¹ I.R. Uimh. 58/2015 — [Na Rialacháin um Shláinte agus Leas Ainmhithe \(Eitinn Bhólachta\), 2015.](#)

Bunaíodh 2 CVERA ar dtús in 1989 mar aonad imscrúdaithe eitinne bólachta, rud a d'fhág go rabhthas in ann iarrachtaí díothaithe a dhéanamh ó bheith oibríochtúil go bheith curtha ar an eolas ó thaobh na heolaíochta de. Tá foireann na Roinne ag obair san Ionad freisin.

Conclúidí agus moltaí

- 14.73** Tá clár díothaithe eitinne buaibheach i bhfeidhm ag Éirinn le fada an lá. Tá tionchar an chláir tar éis rochtain ar mhargaí idirnáisiúnta do mhairteoil agus do dhéiríocht na hÉireann a chosaint agus tá sláinte an phobail cosanta aige. Ar an drochuair, ó 2017 i leith, tá rátaí galair ag méadú. Bhí an ráta minicíochta tréada maidir le brath eitinne le haghaidh 2024 díreach os cionn 6%, an ráta is airde le 21 bhliain.
- 14.74** Is in Éirinn atá an ráta is airde d'eitinn bhólachta san AE. Le linn na tréimhse 2019 – 2022, d'fhorchuir an AE pionóis €6.3 milliún ar Éirinn mar thoradh ar mheascán de spriocanna a cailleadh, rátaí minicíochta atá ag dul i méid agus gan aon dul chun cinn soiléir déanta maidir leis an ngalar a dhíohtú sna trí bliana ó 2017 go 2019. Tháinig deireadh le cómhaoiniú an AE do chlár díothaithe na hÉireann in 2023. Cuireadh maoiniú méadaithe ón Státhiste in ionad an mhaoinithe sin.
- 14.75** In 2024, bhí caiteachas díreach na Roinne ar an gclár beagán os cionn €100 milliún. B'ionann sin agus méadú 35% ar chaiteachas in 2023.
- 14.76** B'ionann an cúiteamh a íocadh le húnéirí tréada in 2024 agus 64% de chaiteachas iomlán an chláir. I 1995, d'aontaigh an Roinn agus eagraíochtaí feirmeoireachta go raibh tobhaigh ghalair le leath den chostas cúitimh a sholáthar. Nuair a bhí ráta minicíochta an ghalair ag an ráta ab ísle sa tréimhse 2015 – 2017, bhí an ráta ranníocaíochta sin á bhaint amach den chuid is mó. In 2024, áfach, ní raibh sna fáлтаis tobhaigh ach 13 % de na híocaíochtaí cúitimh.
- 14.77** I mí Mheán Fómhair 2025, d'fhoilsigh an Coimisiún Eorpach a thuarascáil iniúchóireachta maidir le stádas na hÉireann i ndáil le deireadh a chur le heitinn bhólachta. Bhí roinnt moltaí sa tuarascáil iniúchóireachta, lena n-áirítear ailíniú socruithe airgeadais leis an mbithshlándáil. Ceann de chonclúidí na tuarascála ba ea gur cuireadh moill ar an Roinn gníomhaíochtaí ceartúcháin éifeachtacha a chur chun feidhme i ndáil le heitinn mar gheall ar an gcuardach ar chomhthoil páirtithe leasmhara.

An straitéis díothaithe maidir le heitinn bhólachta

- 14.78** Is é 2030 an sprioc atá ag Éirinn faoi láthair maidir le deireadh a chur le heitinn bhólachta. Cé go leagtar amach sa straitéis maidir leis an gclár díothaithe don tréimhse 2021 – 2030 roinnt gníomhaíochtaí a bhféadfadh laghdúithe ar leibhéal galar a bheith mar thoradh orthu, níl amlínte sa straitéis maidir le cur chun feidhme ná spriocanna eatramhacha chun gur féidir measúnú a dhéanamh ar an dul chun cinn.

Sprioc maidir le díothú

- 14.79** Tá cosúlachtaí tábhachtacha idir an Bhreatain Mhór agus Tuaisceart Éireann agus Éire maidir le hearnáil na talmhaíochta agus fiadhúlra. I gcomparáid le Sasana, an Bhreatain Bheag agus Tuaisceart Éireann, is é sprioc na hÉireann deireadh a chur le heitinn faoi 2030 an sprioc is uailmhianaí.
- 14.80** Is é 2030 an sprioc atá foilsithe faoi láthair ag Éirinn maidir le díothú. D'admhaigh an Roinn, áfach, nach féidir an sprioc sin a bhaint amach bunaithe ar chonair reatha an ghalair.

Moladh 14.1

Ba cheart don Roinn athbhreithniú a dhéanamh ar an sprioc maidir le díothú chun a chinntiú go bhfuil sí iomchuí agus réalaíoch i gcónaí. Ba cheart spriocanna idirmheánacha gearrthéarmacha agus meántéarmacha gaolmhara a bheith san áireamh in amlíne fhadtéarmach athbhreithnithe maidir le díothú.

Freagairt an Oifigigh Cuntasaíochta

Aontaithe.

Tá *Clár an Rialtais* tiomanta d'athbhreithniú agus nuashonrú a dhéanamh ar an *Straitéis Náisiúnta um Dhíothú Eitinne 2030*.

D'fhoilsigh an tAire plean gníomhaíochta chun aghaidh a thabhairt ar na leibhéil arda reatha den eitinn bhólachta an 9 Meán Fómhair 2025. Tá cúig bheart agus 30 gníomhaíocht sa phlean gníomhaíochta. Tá na bearta ceaptha chun

- tacú le tréada atá saor ó eitinn bhólachta fanacht saor.
- tionchar an fhiadhúlra ar leathadh eitinne buaibhí a laghdú.
- ionfhabhtú eitinne bólachta a bhrath agus a dhíothú a luaithe is féidir i dtréada a bhfuil cliseadh eitinne buaibheach orthu agus cliseadh amach anseo a sheachaint.
- cabhrú le feirmeoirí feabhas a chur ar gach réimse den bhithshlándáil ar an bhfeirm.
- an tionchar a bhíonn ag ainmhithe aitheanta ardriosca ar leathadh eitinne buaibhí a laghdú.

Mar chuid de chur chun feidhme leanúnach an phlean gníomhaíochta, forbrófar príomhspríocanna chun deireadh a chur le heitinn bhólachta.

Amlíne don Chur Chun Feidhme

R1 2026.

Tomhas feidhmíochta

- 14.81** Tá córais i bhfeidhm ag an Roinn atá in ann sonraí mionsonraithe a sholáthar, agus gintear tuarascálacha seachtainiúla chun críocha monatóireachta, lena n-áirítear raon beart ag leibhéil réigiúnach. Mar sin féin, tá gá le creat tomhais feidhmíochta níos láidre agus níos cuimsithí, rud a chuirfeadh ar chumas na Roinne measúnú a dhéanamh ar éifeachtacht an chláir díothaithe.
- 14.82** Ní áirítear sa mheastachán bliantúil don Vóta ach sprioc aschuir ardleibhéil amháin i ndáil leis an gclár. Nuair a bhíonn rátaí minicíochta ag ardú go tapa, tá tábhacht ar leith ag baint le fócas níos mó ar phríomhtháscairí feidhmíochta chun athruithe tráthúla a éascú i réimsí ar gá aird a thabhairt orthu.

Moladh 14.2

Ba cheart don Roinn machnamh a dhéanamh ar shraith chuimsitheach beart feidhmíochta a cheapadh, ar bearta iad is féidir a bhaint amach agus atá ábhartha d'aidhmeanna straitéiseacha an chlár díothaithe eitinne bólachta.

Freagairt an Oifigigh Cuntasaíochta

Aontaithe.

Aontaíonn an Roinn le bearta feidhmíochta i bprionsabal. Mar chuid de ghealltanas *Chlár an Rialtais* maidir le hathbheithniú agus nuashonrú a dhéanamh ar an *Straitéis Náisiúnta um Dhíothú Eitinne 2030*, scrúdóidh an Roinn an bhféadfaí bearta feidhmíochta a ionchorprú sa chlár díothaithe Eitinne bólachta.

Amlíne don Chur Chun Feidhme

R1 2026.

Bearta bithshlándála

14.83 Molann an Roinn go láidir d'úinéirí tréada bearta bithshlándála láidre a bheith i bhfeidhm acu, a d'fhéadfadh scaipeadh an ghalair ón bhfiadhúlra go dtí an t-eallach agus an t-eallach go dtí an t-eallach a laghdú. Ceanglaítear pleananna maolaithe riosca faoi dhlí sláinte ainmhithe sula n-údaraítear gluaiseacht eallaigh isteach i ngabháltais ardriosca nó amach astu agus áirítear leo bearta bithshlándála a mheasann cigire tréidliachta roinne a bheith riachtanach. Ní nascann an Roinn an easpa beart bithshlándála éifeachtach le cúiteamh.

14.84 Cuireann an Roinn clár ar fáil a bhfuil sé mar aidhm aige comhairle spriocdhírthe a chur ar fáil d'úinéirí tréada maidir le bithshlándáil eitinne. Tá an clár á thairiscint faoi láthair do na húinéirí tréada sin a bhfuil briseadh síos eitinne déanta orthu nó a bhfuil tréad ardriosca acu. Ní raibh sa ráta rannpháirtíochta le haghaidh 2024 ach 36% díobh siúd ar tugadh cuireadh dóibh i ndáil le tréada ardriosca.

Moladh 14.3

Ba cheart don Roinn breithniú a dhéanamh ar bhearta a ghlacadh amhail íocaíocht cúitimh a ailíniú le bearta bithshlándála éifeachtacha.

Freagairt an Oifigigh Cuntasaíochta

Aontaithe.

Cuireann an Roinn comhairle tréidliachta saor in aisce ar fáil maidir le bithshlándáil feirme agus eolas eitinne d'fheirmeoirí atá thíos le cliseadh eitinne bólachta. Seoladh TASAH bithshlándála nua in 2025 lena n-éascófar 30,000 cuairt ar fud raon fiontar feirme agus dúshláin bhithshlándála lena n-áirítear TASAH buaibheach ar leith. Déanfaidh an Roinn comhlíonadh pleananna maolaithe riosca agus cúitimh a ailíniú i gcás miondealuithe amach anseo.

Amlíne don Chur Chun Feidhme

R2 2026.

Bailiú frithghníomhaí

- 14.85** Tá an Roinn freagrach as frithghníomhaithe eitinne a bhailiú ó fheirmeacha. Déanann tarlóirí údaráithe é sin a luaithé a bheidh na socrúithe aistrithe is gá déanta ag an oifig tréidliachta réigiúnach ábhartha. Ceanglaítear leis an reachtaíocht go mbainfear frithghníomhaithe lena marú laistigh de 30 lá ar a mhéad. Níl sprioc ag an Roinn chun frithghníomhaithe a bhaint, seachas na 30 lá dá bhforáiltear sa reachtaíocht. In 2024, ba é 18.3 lá meán-am aistrithe eallaí frithghníomhaí lena marú. Ar an iomlán, bailíodh 6.7% de fhrithghníomhaithe tar éis 30 lá, rud a sháraigh an sprioc-am reachtúil.
- 14.86** Méadaíonn moilleanna ar bhailiú frithghníomhaithe ó fheirmeacha an baol go dtarchuirfear galar chuig ainmhithe eile. Ina theannta sin, tabhaíonn úinéirí tréada costais i ndáil le leithscaradh agus cothabháil eallaigh.

Moladh 14.4

Ba cheart don Roinn a chinntiú go bhfuil sí ag cloí go hiomlán leis na híoscheanglais a shonraítear in IR 58/2015 maidir le frithghníomhaithe a bhaint. Ba cheart don Roinn smaoineamh ar sprioc-am a leagan síos le haghaidh aistrithe frithghníomhaithe atá in ann feidhmíocht fheabhsaithe a thiomáint.

Freagairt an Oifigigh Cuntasaíochta

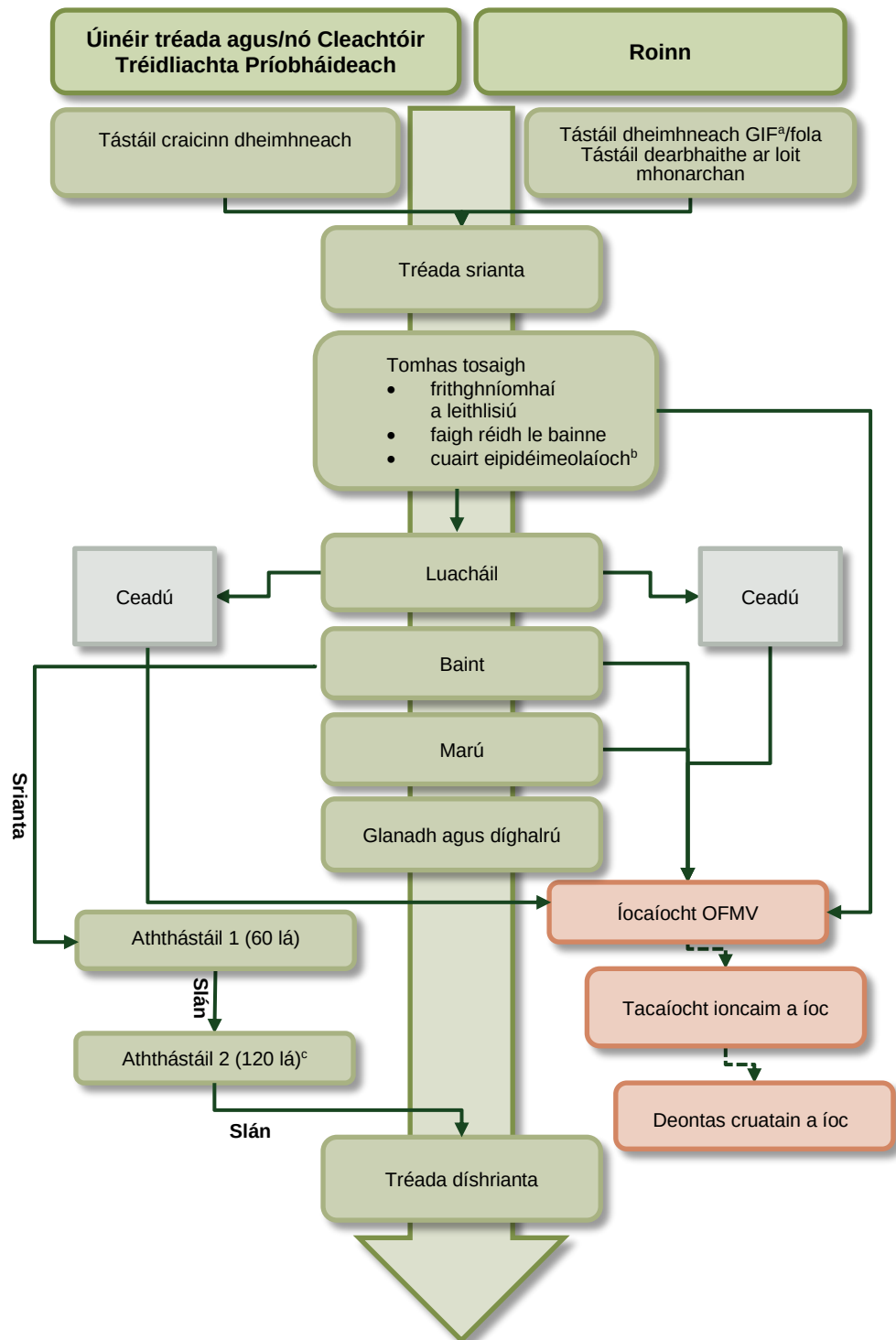
Aontaithe.

Socróidh an Roinn sprioc-amlínte chun frithghníomhaithe a bhaint.

Amlíne don Chur Chun Feidhme

R1 2026.

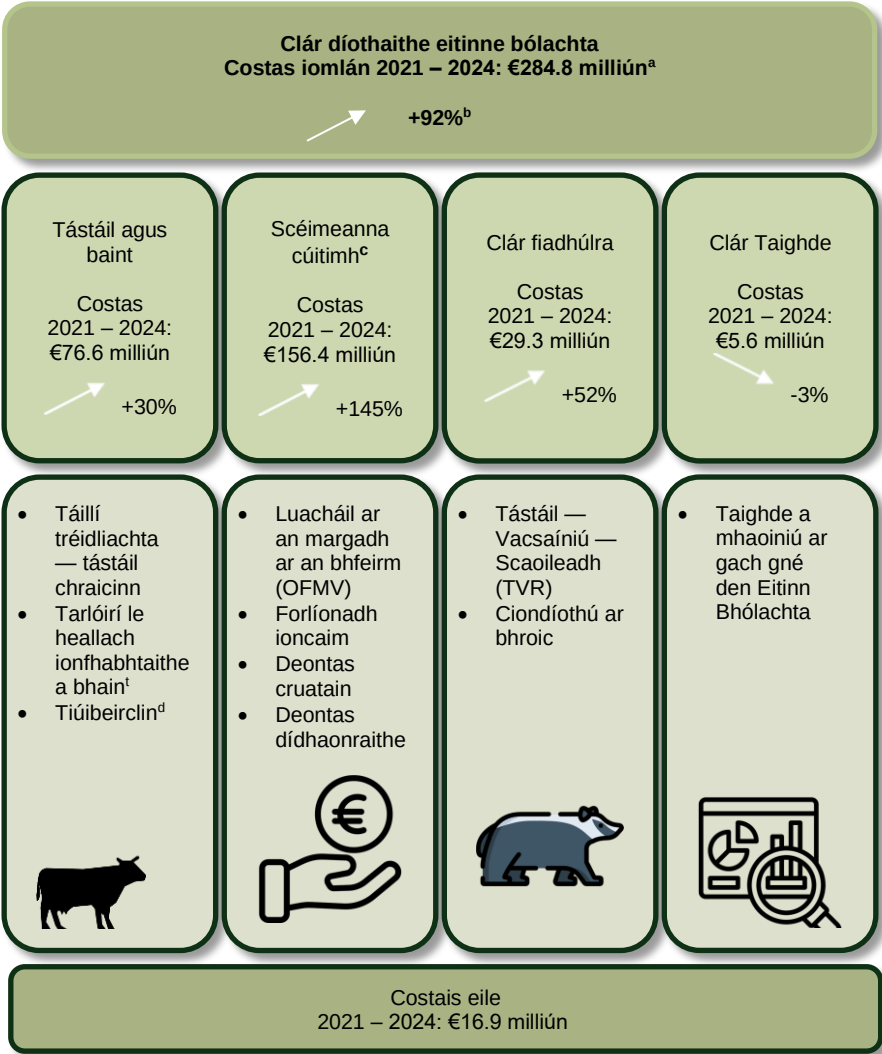
Iarscríbhinn 14A Miondealú ar an eitinn bhólachta — forléargas ar an gcóras

Foinse: An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara. Anailís ag Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.

- Nótaí:
- a Is tástáil fola é tástáil gháma-inteifearóin (GIF) chun ionfhabhtú eitinne bólachta a bhrath agus déantar é i saotharlann.
 - b Déantar cuairt eipidéimeolaíoch chaighdeánach nuair a aimsítear trí fhrithghníomhaí nó níos mó.
Déantar cuairt eipidéimeolaíoch chaighdeánach nuair a aimsítear trí fhrithghníomhaí nó níos mó. Sainaithneofar sa chuairt foinsí féideartha ionfhabhtaithe, iarrfar tástálacha fola más gá agus molfar bearta iomchuí rialaithe galar agus bithshlándála.
 - c Is é an toradh a bhíonn ar fhrithghníomhaí a bhraitear le linn atástáil ná dhá atástáil eile.

Iarscríbhinn 14B Clár díothaithe Eitinne Bólachta — caiteachas de réir cuspóra

Foinse: An Roinn Talmhaíochta, Bia agus Mara. Anailís ag Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.

Nótaí:

- a Costais arna dtabhú ag an Roinn chun an clár a mhaoiniú thar an tréimhse 2021 – 2024, lena n-áirítear costais arna gcumhdach ag tobhaigh feirmeoirí (€31.3 milliún le haghaidh 2021 – 2024) ach gan costais dhíreacha arna dtabhú ag feirmeoirí a áireamh, amhail tástáil, agus costais foirne agus riaracháin arna dtabhú ag an Roinn.
- b Tagraíonn athruithe céatadáin d'athruithe foriomlána ar chaiteachas in 2024 i gcomparáid le 2021.
- c Socruithe Cúitimh, leabhrán eolais d'úinéirí tréada, 1 mí Iúil 2024, leagtar amach uasteorainneacha a bhfuil feidhm acu in aghaidh an chineáil ainmhí, lena n-áirítear praghas tarrthála monarchan is infíoctha leis an úinéir tréada. Rinne an Roinn athbhreithniú ar uasteorainneacha cúitimh i mí an Mhárta 2023 agus cuireadh catagóirí nua ainmhithe leis.
- d Roimh 2024, áiríodh caiteachas ar tharlóirí agus ar thiúibeirclin i gcostais eile.

Iarscríbhinn 14C Clár díothaithe tiúibeirclin bhólachta — tástáil craicinn

Lá 1: Gearrtar dhá áit ar mhuineál an ainmhí. Déantar tiús an chraicinn ag an dá áit a thomhas agus a thaifeadadh. Déantar dhá chineál tiúibeircline a instealladh, méid beag tiúibeirclin bhólachta ainmhithe in áit amháin agus tiúibeirclin éanúil sa cheann eile.

Lá 2: Trí lá ina dhiaidh sin, déantar na frithghníomhartha craiceann ar an dá chineál tiúibeircline a thomhas agus a chur i gcomparáid. Nuair is mó ná 4 mm an frithghníomh ó áit bólachta ná an t-imoibriú ón áit éanúil, dearbhaítear gur frithghníomhaí é an t-ainmhí faoi léirmhíniú caighdeánach. Nuair a thomhaiseann an frithghníomhaí ón áit bólachta 1-4 mm níos mó ná an frithghníomhaí ón áit éanúil, dearbhaítear go bhfuil an t-ainmhí neamhchonclúideach faoin léirmhíniú caighdeánach. Taispeánann na pictiúir thíos tástáil dhiúltach a thug an fhoireann scrúdaithe faoi deara.

